

על סדר היום של פרופ' מנואל טרכטנברג: ביטול התואר השני

29.9.2009 | 07:38 מאת **מירב ארלוזורוב**

<< עד לפני חודשיים ישב פרופ' מנואל טרכטנברג בכסא יו"ר המועצה הלאומית לכלכלה במשרד ראש הממשלה, שם סייע לראש הממשלה ולמשרד האוצר בהכנת תקציב המדינה. כעת הוא משמש יו"ר הוועדה לתכנון ותקצוב של המועצה להשכלה הגבוהה (ות"ת), תפקיד שהיה כרוך בעבר בעימותים חזיתיים עם האוצר על תקציבי ההשכלה הגבוהה. "אני לא יכול להתכחש לכל מה שעשיתי בשלוש

השנים האחרונות",

אומר טרכטנברג

בראיון ל-TheMarker.

"הייתי שם, ואני מבין

במה כרוכה הכנת

תקציב המדינה. אני גם

יודע שבתקציב 2009-

2010 אין שוליים כדי

לבצע את המהלך

הנדרש במערכת

ההשכלה הגבוהה. לכן

נצטרך למצוא פתרונות

אחרים".

מערכת ההשכלה לאן?

ההצעות שבוחן טרכטנברג לפתרון הבעיות של מערכת ההשכלה הגבוהה

<p>2 להוסיף לימודים כלליים לתואר הראשון ולהאריך אותו, ולשקול ביטול התואר השני</p>	<p>1 אנשי סגל יתנדבו ללמד בבתי ספר תיכוניים כדי "להוריד את האוניברסיטאות אל העם"</p>
<p>4 קביעת תקצוב המחקרים לפי המדדים הבינלאומיים של חברת ISI למעקב אחר פרסומים</p>	<p>3 הקמת בתי ספר גבוהים באנגלית שימשכו מרצים וסטודנטים מחו"ל</p>

כשהוא אומר פתרונות אחרים טרכטנברג מתכוון לכאלה שכרוכים בשיתוף של כל הצדדים המעורבים בחילוף מערכת ההשכלה הגבוהה מקשייה. ברמה המיידית הוא מכוון לתרומה משותפת של סגל המרצים ושל האוצר לסיוע תקציבי לאוניברסיטאות, כדי להבטיח את פתיחת שנת הלימודים כסדרה (ראו מסגרת).

בטווח הארוך, החזון של טרכטנברג הוא להגיע להסכמה על המצוקה התקציבית של אוניברסיטאות המחקר בישראל: "הסכמה שתתבסס על ויתור גם של האוניברסיטאות, גם של האוצר, גם של סגל המרצים, וגם של הסטודנטים".

צעד ראשון לקירוב לבבות בין משרד האוצר, ות"ת והאוניברסיטאות נעשה לפני שבועיים, כשהאוניברסיטאות - בעידודו הפעיל של טרכטנברג - הגיעו להסכמה עם הממונה על השכר באוצר שלפיה הן יחדלו להסתיר את הפרטים של עובדי אוניברסיטה המקבלים שכר חריג. בכך בא אל קצו מאבק ציבורי מר בין האוניברסיטאות למשרד האוצר (שנתמך בעמדתו על ידי מבקר המדינה), שנמשך זה יותר מעשר שנים.

"זה התאפשר בזכות כל הצדדים", אומר טרכטנברג "יש לנו שר אוצר שהוא איש אקדמיה, וגם הממונה על התקציבים הוא בוגר דוקטורט. בנוסף, הממונה על השכר התחלף. מהצד השני יש דור חדש של ראשי אוניברסיטאות ודור חדש בות"ת. היו כאן חילופי דורות בכל הצדדים, שהביאו עמם תפישות חדשות".

"שקיפות - כלי ניהולי בסיסי"

לדברי טרכטנברג, במרכז התפישה שהביא לתפקיד נמצאת חשיבות השקיפות. "אני לא מבין מדוע האוניברסיטאות נדרשו לתביעה של האוצר להעביר את נתוני השכר. מבחינתי הדרישה לשקיפות היא כלי ניהולי בסיסי".

"לא ניתן לנהל מערכת מסובכת כמו האקדמיה ללא שקיפות, ולכן זה לטובתן של האוניברסיטאות שהנתונים יהיו גלויים. מה גם שאימוץ כללי המשחק של השכר במגזר הציבורי צריך לסייע לאוניברסיטאות בניהול המשא ומתן על השכר עם עובדיהן".

את תפישת השקיפות ככלי ניהולי מתכוון טרכטנברג לגבות גם במעשים. "זה לא מספיק לתבוע שקיפות, צריך גם ביצוע ופיקוח", הוא אומר. לדבריו, בקרוב מתכוונת ות"ת להעביר הצעת החלטה שנועדה להביא ל"אכיפה של כללים והתנהלות. אנו מעבירים את המסר שנכנסנו לעידן של שקיפות, ונפעיל גם רגולציה אקטיבית כדי לוודא זאת".

לצד השקיפות, העניין הבווער על סדר יומה של ות"ת הוא משבר התקציבים המתמשך בהשכלה הגבוהה בישראל. "אנחנו נמצאים במחסור אקוטי במשאבים", אומר טרכטנברג. "זאת, בין השאר מכיוון שעלויות המחקר האקדמי התייקרו מאוד בכל העולם. דרושה חשיבה בנוגע לשאלה איך פותרים זאת בטווח הארוך, ולי ברור שהפתרון צריך לבוא בדרך של שותפות.

"אני לא אתמוך במערכת שיודעת רק לבקש תקציבים כמו עני בפתח. אני גם לא אתן יד לתרבות של כיפוף ידיים מצד כל אחד מהגורמים המעורבים. כולנו צריכים להתמודד עם הבעיה יחד".

גישת ה"כולנו יחד" של טרכטנברג אינה פוסחת על אף אחד. משרד האוצר יתבקש כמובן לתרום תקציבים נוספים לפיתוח ההשכלה הגבוהה. האוניברסיטאות, מצידן, יצטרכו לתרום באמצעות התייעלות, ובאמצעות גיוס משאבים נוספים - למשל בדרך של מסחור המצאות אקדמיות. הסגל האקדמי, אומר טרכטנברג "יצטרך להירתם בסוגיית הפנסיה".

האוניברסיטאות נושאות על גבן גרעונות אקטואריים של כ-17 מיליארד שקל, המאיימים למוטט אותן. טרכטנברג אינו מפרט בעניין, אבל ניתן להבין מדבריו שהסגל יצטרך להסכים להרעת תנאי הפנסיה שלו, כתנאי לשיקומה של מערכת ההשכלה הגבוהה. "זה יהיה קשה לסגל", אומר טרכטנברג, "אבל זה חשוב, כי צריך להיכנס לתפישה של שותפות. כשהמוסד שבו אני חוקר לא מצליח לגייס סגל צעיר ומבטיח, או כאשר אין מספיק כסף לצייד את המעבדות, אז אני כסגל משמש חלק מזה - ואני צריך לרצות להתגייס לפתרון הבעיה".

וגם הסטודנטים ישתתפו: "אני מכה על חטא", אומר טרכטנברג. "כחבר בוועדת שוחט עשינו טעות, ולא שיתפנו את הסטודנטים בהליך קבלת החלטות בוועדה. כתוצאה מכך, דו"ח הוועדה, עם ההצעה לייקר את שכר הלימוד בתמורה להלוואות מסובסדות לסטודנטים, לא יושם עד היום.

"עכשיו חייבים להתחיל ולדבר עם הסטודנטים על שכר הלימוד. לא נעשה זאת חד צדדית. גם הם בעלי זכויות באוניברסיטה, וגם להם חשוב לראות את האוניברסיטאות מצליחות. כאשר מציגים את הדברים כך, כמעט תמיד יש נכונות לקבל את הדברים". אחד הרעיונות שבוחן טרכטנברג, רעיון שהאוצר ניסה לקדם בעבר ונכשל, הוא של העלאת שכר הלימוד בתואר שני מקצועי (תואר שני ללא עבודת מאסטר).

לימודים כלליים חובה בתואר ראשון מורחב

"מערכת ההשכלה לאן?", שואל טרכטנברג, ומצביע על שלוש בעיות יסוד: בריחת המוחות, שמנונת את הפוטנציאל המדעי של ישראל, אובדן מעמדה של ההשכלה הגבוהה במדעי הרוח, וכישלון מערכת ההשכלה הגבוהה בתרומה לסגירת פערי ההשכלה בחברה.

כדי לקדם את סגירת הפערים, טרכטנברג מנסה לקדם כמה מיזמים - למשל התנדבות של אנשי סגל ללמד בבתי ספר תיכוניים באזור הגאוגרפי של האוניברסיטה או המכללה, במטרה להעשיר וגם "להוריד את האוניברסיטה אל העם". לדבריו, מערכת המכללות צריכה להיבחן, וצריך להקים מערכת "יותר גמישה ויותר מגוונת" אשר תענה על צרכי האוכלוסייה המקומית.

עיקר התוכניות שלו, עם זאת, שמורות לשתי הבעיות האחרות. כך, ירידת קרנה של ההשכלה הכללית בכלל, ושל המחקר של תרבות ישראל בפרט, צריכה לדעתו לקבל מענה דרך תוכנית הלימודים באוניברסיטאות. "צריך לחשוב על אפשרות של לימודים כלליים, ברוח של liberal arts, שתשולב בלימודי התואר

הראשון".

שילוב לימודים כלליים, כחלק מהתואר הראשון יחייב בפועל את הארכת משך הלימודים - ככל הנראה משלוש שנים לארבע שנים. ייתכן שמהלך כזה כבר יתבצע כחלק משידוד של כל מבנה הלימודים באוניברסיטאות - ביטול כמעט של התואר השני, וביסוס הלימודים על תואר ראשון מורחב יותר, ולאחריו רק תארים גבוהים (PHD). כל אלה הם בגדר רעיונות לא מגובשים, שעוד יצטרכו להיבחן לעומק על ידי ות"ת.

טרקטנברג מתכוון להילחם בבריחת המוחות ולקדם לשם כך הגדלה של התקציבים המיועדים לעניין - "כדי לאפשר תוכנית הרבה יותר אגרסיבית להחזרת חוקרים מחו"ל לישראל". עם זאת, יש בתוכנית גם כמה מרכיבים מפתיעים. כך טרקטנברג קורא לשקול הקמת בתי ספר מתקדמים (לתארים גבוהים) שילמדו בשפה האנגלית - מה שאמור למשוך סטודנטים זרים לישראל, ולאפשר למצב את האקדמיה הישראלית על המפה הגלובלית.

טרקטנברג גם שוקל לטפל באחת מנקודות התורפה של ניהול ות"ת עד היום - ולשנות את מודל התקצוב של האוניברסיטאות בידי ות"ת כך שישקף מצוינות אקדמית. לשם כך הוא דוחה את הצעת משרד האוצר בדבר הקמת מערכת עצמאית לבחינת ההישגים האקדמיים של חוגי המחקר בישראל, ותחת זאת מציע לאמץ את המדדים הבינלאומיים של חברת ISI, שעוקבת אחר פרסומים אקדמיים, וההשפעה שהיתה לפרסומים לפני מספר הציטוטים שלהם - כמודל להצלחה אקדמית.

במקומות שבהם ISI אינה מספקת מעקב ביצועים טוב, למשל בתחום מדעי הרוח ובעיקר בתחומים של חקר ישראל, טרקטנברג מתכוון להקים ועדה שתקבע את מדדי הביצוע המתאימים להם.

"ועכשיו נשארתי עם הבעיה", אומר טרקטנברג, "של איך מודדים מצוינות בהוראה, כי גם את המצוינות הזו אנו רוצים לעודד כחלק ממודל התקצוב - בעיקר כחלק מעידוד המכללות. אין לנו עדיין תשובה טובה לכך, אבל נמשיך לחפש".